

Egymásnak szeretettel szolgáljanak

Az ember alapvető igénye, hogy közös étkezéssel láthatóvá tegye az együvé tartozást, az élet jelentős eseményeit lakomával ünnepelje. Az Ószövetségben így volt ez a pásztorok és földművesek áldozatakor (amikor az egy-éves bárány vérével megkenték sátraikat a gonosz távol tartásának céljából, és ahol az új kenyérbe nem tettek az előző évből megmaradt kovászból), ami azután előkészítette a későbbi korokban a pászka-vacsora ünneplését. Jézus az Isten Országának érzékeltetésére példabeszédeiben használja a lakoma képét. Búcsú-vacsoráján saját magát mint ételt nyújtotta tanítványainak, amivel egyben meghívást kaptak a végső idők lakomájára. A Jelenések könyvében erről ezt olvassuk: „Az ajtóban állok és zörgetek. Aki meghallja szavamat és kinyitja az ajtót, ahhoz bemegyek és vele étkezem, ő meg velem”. (Jel 3,20)

Szent Benedek a Regulájában is fontosnak tartja az asztalközösséget. A szerzetesi hagyományt követve, az általános emberi tapasztalatot és a szentírásból forrászó hitbéli tapasztalatot ülteti át a gyakorlatba. Az étkezést *keretező ima*, az ételre adott *áldás*, az étkezés közben a *hallgatás* és a *felolvasás* mintegy istentiszteleti jelleget ad a szerzetesi asztalközösségnek. Ezt még aláhúzza a napirendbe illesztett, erre a célra *szabaddá tett idő* és a csak erre a célra használt *tér*, az ebédlő (refectorium) is.

Már az egyiptomi szerzeteseknél is találunk a közösség megbeszéléseire, *étkezésére* épített termet. A korai nyugati szerzeteseknél (Lerins, illetve Szt. Márton szerzetesei esetében) a remetelelep szerepelt az összegyülekezésre alkalmas néhány épülettel (imaterem, *ebédlő*). A keleti szerzetesi hagyományban többnyire négyszög alapformájú épület-együtteseknél a szerzetesek céljai három szárnyat (khordai) foglalnak el, a belső udvar körüli kerengőhöz csatlakozva. A templom (katholikon) többnyire középen szabadon áll, vele szemben az *ebédlő* (trapeza), az apát lakása, a könyvtár és egyéb közösségi helyiségek csatlakoznak. Szent Benedek és követői elsősorban az átriumos római lakóház szerkezetét követték monostoraikban. Ennek az alaprajza tengelyszimmetrikus: a hosszoldalakon vannak a kis hálószobák (cubicula), az elő- és hátoldalon nagyobb lakószoba (tablinum), *ebédlő* (triclinum) és gazdasági helyiségek (tabernae), amelyek középen egy téglalap-alakú átriumból nyílnak. A későbbi korok monostor-építészetében a tér szervezésének központja (az átriumnak megfelelően) a kerengő volt, amelynek északi oldalán a templom, déli oldalán pedig az *ebédlő* (*refectorium*) volt – ha ezt a domborzati viszonyok megengedték. Ez a szerkezet „kanonizálódott” a ciszterci monostorokban is.

Szent Benedek Regulája az étkezésekre és azok mértékére vonatkozólag inkább általános alapelveket ad, s nem pedig túlságosan részletező előírásokat. A benedeki regula étkezéssel kapcsolatos mondanivalójának két gyújtópontja van: a *gondoskodás* és a *kölcsönös szeretet*. Mindez elsősorban a szolgálatot végzők (és házgondnok) részéről fontos, de a szolgálatot elfogadók számára is („...a betegek is gondolják meg, hogy Isten dicsőségére szolgálnak nekik, és felesleges kívánságaikkal ne szomorítsák el a nekik szolgáló testvéreket” – 36,7). Ez a gondoskodás és gondosság megmutatkozik abban is, hogy a konyhán (és az asztalnál) szolgáló hetesek felszerelésüket tisztán, épségben, jegyzék szerint adták át egymásnak (35,16).

A heti szolgálat és annak váltása az egyiptomi hagyományra megy vissza, mindenképpen a *közösség egészségének* szolgáló szerepét jelzi, valamint a szolgálat *folytonosságát*. A Regula a betegek

ket és a fontosabb szolgálatra rendelkezéseket menti fel (35,1-2). „A többiek egymásnak szeretettel szolgáljanak” (35,11). Ezt a szolgálatot segíti egyrészt az, hogy amennyiben több a feladat, segítők kell kijelölni, másrészt az, hogy a szolgálat előtt a „megszabott mennyiségen felül kapjanak külön italt és kenyeret”. Így nagyobb fáradtság és zúgolódás nélkül végezhetik munkájukat (35,20-23).

A Regulában figyelemre méltó a konyhai (és asztali) szolgálatot végzők heti váltásának időpontja és módja is. A kortárs regulákkal ellentétben a váltás szombat este történt – tisztogatással, mosással és lábmosással –, és másnap, a vasárnapi hajnali dicsőret (Laudes) végén kapták az áldást, méghozzá a hetességet befejező és a belépő is, hiszen nem saját erejükből, hozzáértésükből végzik szolgálatukat, hanem Isten áldásának erejében, és azért hálát adva. A szolgálatváltás esetében nemcsak az időpont megválasztása utal a húsvétra (hiszen vasárnap hajnalban kezdődik), hanem az is, hogy a belépő és a befejező hetes egyaránt részt vesz a közösség tagjainak lábmosásában. Nem ez volt az egyetlen heti tisztálkodási alkalom, a szerzetesek egyébként máskor is megmosták kezüket, lábukat – erre utal az, hogy ilyenkor a heteseknek ki kell mosniuk a ruhákat, „amelyekkel a testvérek a kezüket és lábukat törlik meg” (35,13). Szombat este azonban ennek a lábmosásnak ünnepélyes és szimbolikus értelme is van. A külső (és belső) megtisztulás előzi meg a vasárnap (az Úr feltámadására emlékező napnak) ünneplését, és a szeretetben történő kölcsönös szolgálat „*legnagyobb jelét*” adják egymásnak (utalva egyben az utolsó vacsora előtti lábmosásra).

Az ételek mértékére vonatkozóan sincs a Regulában részletekbe menő előírás. Azt olvassuk, hogy bármikor van az étkezés, „minden étkezésre két főtt étel elég lesz az egyesek különféle gyengesége miatt” (39,5). A leves és főzelékféle mellett lehet még egy „harmadik fogás”, ami gyümölcsből vagy friss zöldségféléből áll (ha ezt be tudják szerezni). Mindehhez naponta egy jó font kenyér tartozott (amit két részre osztottak, ha kétszer étkeztek). A mértéktelenség kerülése a legfontosabb, „hogy a szerzetes gyomrát soha meg ne terhelje” (39,15). A nehezebb munka ide-

jén többet kaphatnak, a fiatalabb gyermekek pedig kevesebbet a szokásosnál.

A húsevést csak a betegeknek engedi a Regula (hogy fölépüljenek), de ha meggyógyulnak, „a hústól szokás szerint mindnyájan tartózkodjanak” (36,18). Egy másik fejezetben a „négy lábú állatok húsának evésétől” (39,22) óv a törvényhozó. Ez olyan módon szerepel itt, hogy mindenképpen (omnimodo) ezt kell megtartani, éppúgy, mint amikor arra szólít fel, hogy (akármilyen elosztásban ugyan), de hetenként mindenképpen imádkozzák el az egész zsoltároskönyvet (18,59). Ebből úgy tűnik, hogy másfajta húsból alkalmanként ehettek.

Az ital mértékének megállapításánál is hasonlóan jár el a Regula: „Kinek-kinek saját ajándéka van Istentől (...), éppen ezért mások táplálkozásának mértékéről némi töprengéssel rendelkezünk” (40,1-2). Az „erőtlenek gyöngesége” miatt a bor esetében a napi egy heminát adja meg mértéknek (amelynek mai pontos nagyságát nem ismerjük), Itáliában ugyanis étkezés közben mindig fogyasztottak egy kis vízzel kevert bort. A munka vagy a nyári hőség (folyadékvesztés) miatt ez az adag növelhető is, de itt is a mértéktelenségtől, telítettségtől kell őrizkedni. A kortárs regulákban nem szerepel a borivás engedménye: „...de mivel korunkban lehetetlen a szerzeteseket erről meggyőzni, legalább abban egyezünk meg, hogy ne igyunk a telítettségig” (15-16) – írja Benedek.

Az étkezés időpontjának meghatározásában a *húsvét* (és az azt követő ötven nap) kerül a kezdő pontba. A Regula négy szakaszra osztja az esztendő ebből a szempontból. A húsvéti időben délben ebédeltek és este vacsoráztak a szerzetesek; a déli étkezés folytatódott egész nyáron, csak akkor szerdán és pénteken böjtöltek, azaz csak délután étkeztek. Ezt a böjtöt a mezei munka idején (vagy a szertelen hőségben) enyhíthették – az apát belátása szerint. A második időszak szeptember közepéig tartott, ettől kezdve egészen a nagyböjt kezdetéig csak délután ettek. (A „sexta” idején tartott nyári étkezés és a „nona” idejére került őszi-téli étkezés esetében a felkeléstől az étkezésig eltelt idő hosszúsága azonban nem változott lényegesen, hiszen nyáron 70–80 perces volt a nappali „óra”, szemben a téli 40–45 perccel, mivel

a napkeltétől napnyugtáig terjedő időt osztották 12 részre.) A negyedik időszak volt a húsvétot megelőző negyvennapos böjt, amikor csak egyszer étkeztek a közös esti imádság (Vesperás) után, a kora tavaszi napnyugta idején. Ezt az esti Vesperást mindennap napnyugta idején imádkozták, „hogya utána az étkezésnél ne legyen szükség mécses-világításra” (41,17). Mindezt nemcsak takarékossági okból írta elő a Regula, hanem a Szent Pál leveleiben olvasható intelmekre is gondolva, ahol a sötétség a „lakmározás, részegeskedés és tobzódás” ideje (Róm 13,12-13).

Az étkezés közös alkalmain kívül nem volt szabad étkezni vagy inni (43,40), kivételt akkor tettek, amikor az apát megkínált valakit valamivel, amit nem illet visszautasítani. Más kivételes időpont a betegek, öregek és vendégek esetében szerepelhetett. A vendégekkel való étkezéskor az apát a böjtöt is megszeghette. A fáradság, a hőség és a mezei munka ideje is kivételre adhatott alkalmat – az apát megítélése szerint. „Általában oly bölcs tapintattal intézzen el mindent (az apát), hogy egyfelől a lelkek üdve is biztosítva legyen, másfelől a testvérek jogos zúgolódás nélkül végezzék teendőiket” (41,11-12). Szegényebb környezetben sem zúgolódhattak a szerzetesek, ahol nem volt elegendő bor, zöldség vagy gyümölcs, inkább Isten szerényebb ajándékaiért kellett hálát adniuk (40,21).

A közös étkezésen való részvételével ezért minden egyes szerzetes a monostor családjához való tartozásának jelét adja. Társait is megtiszteli azzal, hogy időben érkezik (és idő előtt nem távozik). Ezt emeli ki a büntetések között szereplő „kiközösítés” is, amikor a vezeklő az előírt óra után egyedül kevesebbet ehetett, bort sem ihatott, de még áldást sem kaphatott az ételére. Ez ébresztette fel benne az ima-, asztal- és életközösség helyreállításának vágyát.

A közös étkezési alkalmak és az azt körülvevő gesztusok, idők és terek így az *eukharisztikus közösség visszatükrözéseivé* válnak, itt folytatva a hálaadást Isten gondviselő szeretetéért. Az étkezés alkalmával végzett szolgálatok által átélhetővé válik a *testvéri szeretet* és az egymásért *áldozatot* is vállaló élet.